

اقتصاد مقاومتی؛ ماهیت و راهکارهای پیاده سازی در دانشگاهها

دفتر برنامه و بودجه وزارت علوم تحقیقات و فناوری

تابستان ۹۸

مقدمه:

اصطلاح اقتصاد مقاومتی برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۸۹ از سوی مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور، مطرح و پس از آن نیز در سخنرانی‌های متعدد ایشان، بر آن تأکید شد. ارکان اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی شامل پنج بعد اصلی است. بعد اول، مقاوم بودن اقتصاد است. وظیفه افراد جامعه این است که سعی کنند کشور را مستحکم، غیر قابل نفوذ و غیر قابل تأثیر از سوی دشمن حفظ کنند و نگه دارند. یک رکن اساسی و مهم در اقتصاد مقاومتی، مقاوم بودن اقتصاد است. اقتصاد باید بتواند در مقابل آنچه ممکن است در معرض توطئه دشمن قرار گیرد، مقاومت کند. دومین رکن، استفاده از همه ظرفیت‌های مردمی و دولتی است. باید با استفاده از قابلیت‌های بخش دولتی و خصوصی، به قدرت اقتصاد و اقتصاد مقاومتی کمک کرد. سومین رکن، حمایت از تولید ملی است. مهم‌ترین ستون اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی، صنعت و کشاورزی است. چهارمین بعد اقتصاد مقاومتی، مدیریت مصرف است. منظور از مدیریت مصرف، اسراف و استفاده از تولیدات داخلی است. برای جلوگیری از اسراف نیاز است فرهنگ سازی و اقدام عملی صورت بگیرد. برای تحقق این امر، باید از خود دولت آغاز کرد و با همراهی مردم ادامه داد. رکن پنجم هم مدیریت منابع ارزی است.

ابعاد اقتصاد مقاومتی	نقش دانشگاه برای تحقق این ابعاد
مقاوم بودن اقتصاد	بکارگیری اساتید دانشگاه در حوزه اقتصاد و سایر رشته‌ها در جهت دانش بنیان نمودن اقتصاد در حوزه نظری و علمی و تلاش در جهت نهادینه نمودن فرهنگ اقتصاد مقاومتی در کشور که منجر به پایداری و ثبات اقتصادی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی می‌گردد
استفاده از ظرفیت‌های مردمی و دولتی	استفاده از پتانسیل بخش خصوصی برای پاسخ به تقاضای روز افزون آموزش عالی در کشور که بار مالی دولت را در این حوزه کاهش می‌دهد. برون‌سپاری فعالیت‌های غیر آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها به بخش خصوصی
حمایت از تولید ملی	دانشگاه می‌تواند به افزایش کیفیت و کمیت تولیدات ملی کمک نماید و با ایجاد رابطه بهینه با صنعت هم در ترویج فرهنگ استفاده از کالای داخلی نقش آفرینی کند، هم در عمل خود از این محصولات استفاده نماید
مدیریت مصرف	مدیریت هزینه - مدیریت سبز - دولت الکترونیک - ایجاد منابع درآمدی نوین در دانشگاه‌ها
مدیریت منابع ارزی	صادرات فناوری‌های نوین دانشگاهی، جذب دانشجویان خارجی، برگزاری دوره‌های آموزشی و همایش‌های آنلاین برای دانشجویان خارجی

اقتصاد مقاومتی در آموزش عالی:

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که انسان، محور توسعه آن است. در این میان، پرورش و نگهداشت سرمایه انسانی متخصص برای دستیابی به آرمان اقتصاد مقاومتی ضرورتی انکارناپذیر است. دانشگاه‌ها با تربیت نیروی انسانی ماهر و مورد نیاز بخشهای مختلف اقتصاد در تحقق اقتصاد مقاومتی نقش بسیار حیاتی دارند.

با عبور از دانشگاه های نسل اول و دوم، نسلهای سوم و چهارم دانشگاهی به عنوان کانون اصلی علمی و تحقیقاتی در کشور، خود را با تغییرات داخلی و خارجی تطبیق داده و کارکردهای نوینی را در جامعه و عرصه جهانی خواهند داشت. تبدیل ایده و دانش به محصول، کالا و تجاری سازی آن، پاسخگویی به نیازهای جامعه در حوزه های گوناگون با تکیه بر گنجینه غنی علمی در اختیار و تاثیر گذاری دانشگاه بر فرهنگ سازی و تمدن آفرینی و نقش آفرینی در مناسبات جهانی از بارزترین کارکردهای دانشگاه در برهه زمانی کنونی است که در تحقق اقتصاد دانش بنیان بسیار تاثیر گذار می باشد.

➤ **آموزش عالی و فرهنگ سازی اقتصاد مقاومتی:** مهم ترین نقش دانشگاه در تحقق اقتصاد مقاومتی، فرهنگ سازی میان عامه مردم است. به این دلیل، دانشگاه بهترین مکان برای پرداختن و تئوریزه کردن ایده‌هاست. در این راستا، دانشگاه‌ها می توانند با اجرایی کردن طرح تشکیل کمیسیون های اقتصاد مقاومتی در سطوح اساتید و دانشجویان، به بحث و گفتگو پیرامون موضوعات اصلی اقتصاد مقاومتی بپردازند. نظام آموزشی با تربیت نیروی انسانی و تاثیر گذاری خانواده‌ها و افراد جامعه، می تواند فرهنگ اقتصاد مقاومتی را به یک باور عمومی تبدیل کند. نقش دانشگاه در این راستا نخست به مثابه نهادی است که به شکل ارگانیک خود را از درون با بخش‌های متعدد تنظیم می‌کند؛ و در وهله دوم زمانی است که دانشگاه خود را برای برآوردن نیازهای جامعه هماهنگ می‌کند.

➤ **آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز اقتصاد مقاومتی:** دانشگاه‌ها باید هم اکنون به عنوان یکی از پایدارترین نهادها از عهده یک آزمون جدید و پیچیده برآیند. این آزمون جدید و پیچیده عبارت است از: شرایط جدید کسب و کار در سطح منطقه ای، ملی و بین المللی. به عبارت دیگر دانشگاه باید فارغ التحصیلانی را به جامعه ارائه دهد که دانش را در کنار پژوهش‌های کاربردی به خدمت گرفته و با نوآوری، کار می‌آفرینند. با توجه به تحولات جامعه، توسعه آموزش عالی باید با شتاب متناسبی از لحاظ کمی و کیفی همراه باشد و نباید برای پیش بینی تقاضای آینده آن، صرفاً به اطلاعات گذشته اکتفا شود. شایسته است در توسعه کمی و کیفی آموزش عالی نیازهای آینده بخشهای مختلف اقتصادی را مدنظر داشت.

انجام اصلاح و تغییر در ابعاد مختلف نظام‌های مدیریتی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی یک امری ضروری است که جراحی آن مستلزم پژوهش‌های علمی در زمینه‌های مختلف مدیریتی اعم از مدیریت آموزشی، مدیریت منابع انسانی، مدیریت فضاهای آموزشی و مدیریت راهبردی است. شناخت علمی حاصل از چنین پژوهش‌هایی این امکان را فراهم می‌آورد تا با بهره‌گیری از نتایج به دست آمده، ساز و کارهای نوین در جهت اثربخشی و کارآمدسازی نظام آموزش عالی به کار گرفته شده و با همسو کردن فعالیت‌های این نظام با تغییرات محیطی و تولید علم و فناوری جدید زمینه‌های تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه را فراهم نمود.

نظام آموزش عالی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، نیازمند دانشگاه‌هایی است که از نظر ساختار سازمانی، سرمایه انسانی، فرایندهای آموزشی و پژوهشی و غیره زمینه ساز تحقق افراد تاب آور، پویا، مقید به آرمان‌های نظام اسلامی، متخصص و دانش بنیان است؛ تا بتوانند ضمن فراهم نمودن زمینه رشد و توسعه اقتصادی از به وجود آمدن بحران‌های اقتصادی در آینده جلوگیری کنند.

در این راستا با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و نیز مأموریت‌های محوله از سوی معاون اول رئیس جمهور به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب این سیاست‌ها، مقرر گردید:

پیشسازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور، ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه در مقاطع کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در دستور کار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار گیرد.

همچنین وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان «دستگاه مجری» مسئول اجرای پروژه‌های اولویت‌دار به شرح ذیل تعیین شده است:

بازنگری و اصلاح نظام آموزش عالی کشور در جهت ارزش آفرینی و کار آفرینی

طراحی و پیاده سازی نظام آمایش آموزش عالی و پژوهش به منظور ماموریت‌گرا کردن فعالیت‌های موسسات آموزش عالی و پژوهش کشور

تبدیل ۵ دانشگاه و واحد پژوهشی برتر کشور به تراز بین‌المللی

طراحی الگوی تغییر و ارتقای نقش دانشگاه‌ها در حل مشکلات کلان، دستگاهی و بنگاه‌های اقتصادی کشور

براین اساس، راهکارهایی برای پیاده سازی اقتصاد مقاومتی در دانشگاه‌ها به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- پیگیری پیاده سازی بودجه ریزی مبتنی بر عملکرد بعنوان یک زیر سیستم نظام مدیریت مبتنی بر نتایج در دانشگاه در راستای احصاء و شفاف سازی هزینه ها برای ارتقای کارایی و اثر بخشی مصرف منابع سازمانی در اختیار. اهداف ذیل از پیاده سازی بودجه ریزی مبتنی بر عملکرد قابل احصاء می باشند:
  - ۱-۱- تغییر رویکرد از تمرکز بر ورودی‌ها به خروجی‌ها و پیامدها
  - ۱-۲- برقراری ارتباط شفاف میان منابع صرف شده و خروجی‌ها و پیامدها
  - ۱-۳- تبدیل اسناد بودجه به ابزاری برای برنامه ریزی اقتصادی و مدیریت عملکرد سازمانی
  - ۱-۴- اختصاص اعتبارات بودجه ای در ازای ارائه خدمات مطلوبتر به جای صرف منابع بیشتر
  - ۱-۵- افزایش انگیزه مدیران و کارکنان برای ارائه خدمات با هزینه کمتر و کمیت و کیفیت بالاتر
  - ۱-۶- متناسب سازی اختیارات و مسئولیتهای مدیران
  - ۱-۷- استانداردسازی خدمات از طریق شناسایی شیوه های برتر ارائه خدمات و ترویج و تامین آن‌ها .
- ۲- بازنگری مقررات و رویه های مرتبط با فعالیت ها با رویکرد شفاف سازی و چابک سازی سیستم، مدیریت هزینه‌ها و منطبق شدن با وظایف نوین دانشگاه
- ۳- توسعه مهارت، دانش و انگیزه نیروی کار شاغل در دانشگاه در راستای ایجاد بهره وری و اثربخشی فعالیت‌های دانشگاهی
- ۴- تکریم کار و ارتقای فرهنگ کار در دانشگاه
- ۵- پذیرش دانشجویان داخلی با محوریت بازار کار و اقتصاد و تلاش در جهت جذب بیشتر دانشجویان خارجی برای افزایش ارزآوری

- ۶- متناسب سازی طرح‌های پژوهشی داخل دانشگاه، طرح‌های پژوهشی خارج دانشگاه و مقالات دانشگاهی با نیازهای مطالعاتی کشور و ایجاد بستر مناسب‌تر برای ارتباط هر چه بهتر دانشگاه با صنعت
- ۷- بررسی و پایش علمی اقدامات انجام شده در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی در ارگان‌های دولتی با استفاده از پتانسیل موجود در دانشجویان نخبه و اعضای هیئت علمی، برقراری ارتباط گسترده با نهادهای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری کشور به منظور ارائه نتایج بررسی‌ها و کمک به هر چه بهتر شدن فرایندهای اجرایی پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی
- ۸- حمایت از فعال‌سازی مراکز رشد و تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان همراه با بازنگری در مقررات در راستای تولید و تجاری‌سازی علم، توسعه کارآفرینی و نوآوری و ارتباط با صنعت
- ۹- تعریف مقررات و آئین‌نامه‌های جدید برای پژوهش در خصوص اقتصاد مقاومتی به عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای و تأکید بر انجام تحقیقات و پروژه‌های دانشگاهی با محوریت این مبحث
- ۱۰- بازنگری در سرفصل‌های دروس دانشگاهی و بروزرسانی شیوه‌های تدریس با محوریت تجربه‌گرایی برای تربیت نیروهای انسانی کارآمد، خلاق و با‌گرایش به کارآفرینی برای برآورده‌کردن نیاز جامعه به نیروهای کارآفرین در راستای تحقق آرمان‌های اقتصاد مقاومتی
- ۱۱- استفاده بهینه از امکانات رسانه‌ای دانشگاه‌ها از جمله نشریات، فصلنامه‌ها، سایت و سالن‌های همایش در جهت برگزاری گردهمایی‌ها و هم‌اندیشی‌ها در جهت تبیین فرهنگ اقتصاد مقاومتی در دانشگاه و به تبع آن در جامعه
- ۱۲- اصلاح الگوی مصرف، فرهنگ‌سازی در زمینه صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع موجود، خرید کالاهای تولید داخل
- ۱۳- برون‌سپاری خدمات رفاهی دانشگاه به بخش خصوصی
- ۱۴- تربیت نیروهای انسانی مستعد و کارآمد که زمینه‌ساز تطابق مهارت‌ها و دانش عرضه شده در دانشگاه با نیازهای جامعه و صنعت باشد. در این برهه زمانی توجه به توسعه کمی و کیفی آموزش عالی باید بطور هم‌زمان مدنظر قرار گیرد
- ۱۵- یکی از مقدمات استقرار اقتصاد دانش‌بنیان و مقاومتی مزیت‌های نسبی کشور که شامل ذخایر طبیعی، جغرافیایی، موقعیت منطقه‌ای و... می‌باشد. دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در بهره‌برداری اصولی، علمی و بهینه از منابع و فرصت‌ها و همچنین حفاظت از آنها می‌توانند استراتژی‌های موثر را طراحی نمایند و در اختیار دستگاه‌های مربوطه قرار دهند.
- ۱۶- آموزش عالی با ایجاد فناوری‌های نوین و تکنولوژی‌هایی که هزینه تولید را کاهش می‌دهد باعث حرکت اقتصادهای پیشرفته بسوی اقتصاد بی‌وزن (اقتصاد مبتنی بر اطلاعات و دانش) می‌شود

۱۷- آموزش عالی با تاثیر گذاری بر نگرش‌ها و باورهای دانش‌آموختگان خود می‌تواند سبک زندگی مطلوب را ترویج دهد. اندیشمندان دانشگاهی فعال در حوزه‌های روانشناسی و جامعه‌شناسی بدون شک می‌توانند در طراحی سبک زندگی مطلوب ایرانی و اسلامی ایده پردازی نمایند

۱۸- استقرار مدیریت سبز در دانشگاه‌ها می‌تواند هزینه‌های حامل‌های انرژی را کاهش داده و با محافظت از محیط زیست در توسعه پایدار تاثیر گذار باشد

۱۹- ایجاد و نگهداشت پایگاه داده منسجم و به بروز در دانشگاه‌ها باعث تسريع در امر سياست گذاري و تصميم گيري و شفاف سازي و بهبود فرآيندها مي شود

۲۰- تنوع بخشی به منابع درآمدی که متناسب با ظرفیت‌های در اختیار هر دانشگاه باید مورد توجه قرار بگیرد توامان باعث کاهش وابستگی به بودجه عمومی و از طرفی انجام پژوهش‌های مرتبط با صنعت و رونق بخش اقتصاد می‌شود. از جمله موارد در راستای تنوع بخشی به منابع درآمدی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود: تقویت مراکز ارتباط با صنعت در دانشگاه‌ها، متناسب سازی ارتقای اعضای هیات علمی و بهره مندی آنها از فرصت‌های مطالعاتی با انجام پروژه های صنعتی و برون دانشگاهی، افزایش ارتباط با جامعه در قالب برگزاری اردوهای علمی تفریحی با مخاطبان کودک و دانش‌آموز بمنظور مهارت افزایی و توانمندسازی آن‌ها جهت پذیرش مسئولیت‌های آینده، افزایش ارتباط با دولتمردان برای جذب کمک‌های اقتصادی، ارتباط با فارغ‌التحصیلان، ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری یا امکان خرید سهام، تخفیف شهریه به ازای کار در دانشگاه‌ها و سایر روش‌های جذب درآمد که متناسب با ظرفیت‌های علمی، جغرافیایی و سیاسی دانشگاه باشد

۲۱- استقرار دولت الکترونیک می‌تواند ابزاری برای مدیریت هزینه در دانشگاه‌ها باشد.

